

szokott érinteni, figyelmen kívül hagyatnak. Pedig kár, mert a róluk szóló helyek irodalomtörténetünk azon részét gazdagítják, hol a cseppnyi adat még nem tengerbe esik.

SERESTYÉN GYULA.

HAZAI IRODALOM.

Fazekas Mihály Ludas Matyija. A bécsi 1817-ki második kiadás után sajtó alá rendezte, szerzője rövid életrajzával ellátta *Mátray Lajos* gymn. tanár, Szatmártt, 1891. — Ára 20 kr.

A pár sornyi előszó kijelentése szerint e kiadás első sorban a tanuló ifjúság számára készült, de szolgálatot akar tenni a nagy olvasó közönségnek is, «mely Fazekas művét már talán csak *névről*, vagy úgy sem ismeri». Szívesen védelmére kelnének a leszólt közönségnek, ha bennünket a címlapon jelzett életrajz nem hallgattatna el azzal, hogy még *Mátray* sem ismeri a «*Ludas Matyi*» azon újabb kiadásait, melyekre védelem esetén hivatkozni akartunk. Azt olvassuk ugyanis, hogy a kis mű «utolsó kiadását 1836-ban Lovász Imre Debreczeni doktor eszközölte». De ez nem áll, mert a bécsi 1815-ki első kiadást, 1861-ben újra lenyomatták Debreczenben; a bécsi 1817-iki második javított kiadást pedig a Vasárnapi Ujság tette közzé 1884-ben. Tehát semmi alapja sincs az ilyen felajdulásnak; «a hozzáférhetetlenség is segítője volt az elfeledésnek, hiszen mostanság Fazekas «*Ludas Matyi*»-ját jobbadán csak a múzeumok ismerik».

A múzeumok ezen kiváló tiszteletben tartása ösztönözt bennünket arra, hogy Fazekas műveinek azon példányaiba is beletekintsünk, melyek a Nemzeti Múzeum könyvtárában őriztetnek. Itt a Lovász Imre által közzé tett verseken kívül csak a «*Ludas Matyi*» második kiadása van meg, mely valamikor Bacsányi tulajdona volt. Ezen példányon két bejegyzés olvasható. Az egyik szerint a szerző nevét rejtő F. M. Szerdahelyit jelentené, mit egy későbbi olvasó Fazekas Mihályra javított ki; a másik csak ennyit mond: lásd: «*Századunk*. 1840. 13. szám. Február 13». 102. lap. Ezen utalást az írta, ki a füzet szerzőjének Szerdahelyit tartotta, mit a vonások azonosságán kívül még a pontosan megjelelt hely tartalma is bizonyít. Egy *Levél* van ott lenyomtatva, melyet Gróf Fáy István máltai vitéz írt Lisztről és a pesti magyar színházakról. «Szerdahelyi — olvassuk többek közt — valamint mindig, úgy most is megmutatta, hogy őt az Isten comicus-

nak teremtette; ő is megérdemli, hogy a' nemzet őt szeresse és becsülje; hanem megvallom, szeretném neki megsugni, hogy ha máskor olly bohózatot ír, mint *Ludas Matyi*, némelly allegoriákban vigyázóbb legyen. Nekem, megvallom, *Ludas Matyiban* igen nem tetszik az, hogy a' földesúr előbb jól megkínóztatik és megveretik, 's egyikét szempillantás mulva jön az ispány jelenteni a' parasztnak, hogy a' dézma és robot el van engedve. — Pestnek szomszédságában gyakran magyar paraszt is bemege a' theatrumba, 's a' hir szájról szájra menvén, az effélék a' föld népére nem jó benyomást tesznek; és így *Ludas Matyiban* a sok satyricus kifejezések az aristocratia és földesurak ellen talán el is maradtak volna.

A szép ismeretlen adat megbolygatása itt nem volna helyén; csak *Mátrayt* akartuk megörvendeztetni vele. Hogy erről mit sem tudott, nem róható fel bűnül. Sokkal nagyobb baj az, hogy a *Vasárnapi Ujságban* megjelent lenyomat rövid bevezetéséből is egészen új dolgot mesélhetünk neki. A gondos névtelen ott azt jegyzi meg, hogy az eredeti szöveg régi írásmódjától csak annyiban nem tért el, «a mennyiben az a mértékre is bir vonatkozással». Ez az egyszerű szabály különben annyira a dolog természetében fekszik, hogy eddig a maga esze után is rá tudott jóni minden régi költő újabb kiadója. *Mátrayra* azonban ráfért volna az intés, mert nélküle olyan szörnyeteggel lepte meg olvasóit, minőt hiába keresünk az egész magyar szépirodalomban. Mellette még a híres *Döbrentey-féle Berzsényi-kiadás* is csak közönséges csodabogár marad.

Mielőtt ez érdes kijelentés felháborodást szülne, jogosultságát megdönthetlen számokkal sietünk igazolni. Az új «*Ludas Matyi*» összesen 530 hexameterből áll, s mi az eredetivel való összehasonlításakor összesen 564 goromba hibát jegyeztünk meg benne. (Több szem bizonyára itt is többet látna.) Ezen számban 257 hiba van olyan, mely a verset teljesen tönkre teszi, a szöveget s vele az értelmet is megmásvítja; a többi pedig olyan, mely a verselésnek nem árt ugyan, de az eredeti interpunctióját elrontja, vagy a tiszántúli nyelv hangzóit minden következetesség nélkül rövidíti vagy nyújtja. Szeretnők, ha az egész csak goromba tréfa volna; de sajnálattal tapasztaljuk, hogy a komoly kiadó minden tévedése határtalan felületességének és ismeretei korlátoltságának tulajdonítható. Ott van pl. *Fazekas* jelmondata, melyet a mű elejéről bölcsen áthelyezett az első «levonás» elé s alája *Phadrust* irt *Phaedrus* helyett. A figyelmetlenségre viszont igen jellemző példa nála a hős neve, melyet ő mindig *Ludasnak* irt *Lúdas* helyett, nem is sejtve, hogy a rövidítéssel a hexameternek mindig kitörte egy lábát. Vagy: ő neki mindegy, ha «szőke póre gatyában» áll a «szőke póre gatyában» helyett; ha «kedve derül» helyett «kedve kerül»-tet, a

«törvény-tévők» helyett «törvény-hozók»-at, «le mégyen» helyett «keményen»-t, «hogy» helyett «egy»-et. «jó» helyett «nagy»-ot ír! A versek tökéletes eltorzítására szintén hozunk fel pár jellemző példát, és pedig úgy, hogy bekezdéssel elkülönítve mingyárt utána írjuk Fazekas hibátlan szövegét is. Kezdjük az első «levonás első során»:

Hajdan egy faluban, a Nyiren-é vagy az Erdő-[Háton?

Hajdann egy falubann, a' Nyirenn-é vagy az Erdő-[Háton? —

A napokat, s nem elég tágasnak anyja telekjét:

A' napokat; s nem elég tágasnak az anyja telekjét: —

Bajra vetette fejét s kigyalogolt a falu végén

Bajra vetette fejét s kigyaloglott a' falu végén —

Gunyolták ki az ő vele nőtt egyforma koru

Gúnyolták ki az ő vele nőtt egyforma kordsú —

Jókor költek azok, maga bajmolt vele az özvegy,

Jókor költek azok, maga bajmolt vélek az özvegy, —

Mely uton sok Rácز ur lett abban az időben.

Melly úton sok Rácز úr lett abban az időben. —

Hessegete; az eladni való huszat kiszakasztá,

Hessegeté; az eladni való húszat kiszakasztá, —

Hogy a földet még a lábauja sem érte.

Fogva, hogy a' földet még a' lábúja sem érte. —

A boszuállás lelkének ördögi mérgét.

A' boszszuállás lelkének is ördögi mérgét. —

Eljutván a kastélyhoz, mint ahhoz értő

Eljutván a' nagy kastélyhoz, mint ahoz értő —

Onnan vizsgáló képpel ment a farakáshoz;

Olykor fel-felnéz és a fákat mosolyogja,

Onnan vizsgáló képpel megyen a' farakáshoz;

Olykor fel-felnéz, a' fákat megmosolyogja, —

Ott terem. — Pillanat alatt kin vagynak az erdőn

Ott terem. — Egy pillantat alatt kinn vagynak az erdőn —

Rengett a sok kopogástól, s a rohanó fák

Vad mormogásaitól. —

Rengett a' sürü kopogástól, s a' rohanó fák

Vad mormogásaitól. —

Felveszi hát a vén haczukáját; doktori módon

Kezdi viselni magát; illett a tászli, paróka,

Felveszi hát a' vén haczukákat; doktori módonn

Kezdi viselni magát; illett rá tászli, paróka, —

Melyek a hátáról nem akartak oszolni, az ágyban

Mellyek a' hátáról nem akartak el-oszlani, ágyban —

Fojtá be száját ismét nagyságos uroknak?

Fojtá bé ismét száját nagyságos uroknak? —

Nem lehetett, mert mindig más színben jelent meg.

Nem lehetett, minthogy mindég más színbe jelent meg. —

Bokroztatta baját, egyszer már semmi reménység
 Bokroztatta baját, és már egy ízbe reménység —
 Es mégis mindjárt ki hagyom vájatni aczóállal
 És mégis ki hagyom mindjárt vájatni aczóállal —
 Es kíváncsi szemét dülyesztve mereszti utánnok,
 És kíváncsi szemét dülyesztve mereszti utánnok. —

Ilyen kiadásban a Matyi mulatságos regényét élvezni nem lehet. Nem Fazekasnak, hanem az új kiadó naivitásának köszönhetjük, hogy a füzet bennünket utoljára megnevettet. Midőn ugyanis Mátray a negyedik «levonás» végére ért, eszébe jutott, hogy az irodalomban neki is van egy-két Döbrögije, kiken a Matyi háromszoros sikere után illó volna a sérelmet legalább egyszer visszaverni. Ezért tehát a kis füzet végén egy furcsa «Megjegyzés»-t kockáztatott meg. Azt a szerencsétlen órában fogantatott könyvet hozza szóba, melyet 1888-ban adott ki Fazekas Mihály életéről és munkáiról. Szerinte a mű páratlan hatást ért el. «Széles körben vita tárgya lőn, polemia-polemiát ért fölötte, egész *Fazekas-irodalom* támadt könyvem nyomán» — mondja önérzettel s utal azon lapokra és folyóiratokra, melyek a művet észrevették vagy megkritizálták. A siker ezen összegezésén csak az apró diáknép, füzetének választott népe, bámulhat; de azok, kik azt a bizonyos Fazekas-irodalmat ismerik, csak mosolyogni tudnak, mert a szerző utal olyan helyekre is, melyeket önérzetes író elhallgatott volna. — No de neki erre is van — Megjegyzése. «A vitának — mondja — különösen az általam közzétett «ismeretlen versek» képezték tárgyát, melyekre vonatkozólag az idő azóta csak nekem adott igazat (?). De mivel erről sem akkoriban nem tudtam apróra elszámolni, idő és közlés keret híján, sem jelen könyvecském nem alkalmas arra, hogy benne bővebb bizonyítgatásokba bocsátkozzam: a (debreczeni) kör többi munkásairól szólván, részletesen, polemiáról-polemiára, el fogok számolni. E könyvecske végén még csak abbeli meggyőződésemmek akarok kifejezést adni, hogy: akkori álláspontom azóta sem változott, hogy valamint eddig megfelelttem (?), úgy meg fogok felelni álláspontomat illetőleg minden állításomért ezután is» . . . .

Az ismeretlen versekre tett megjegyzés első sorban a Philologiai Közönyt érdekelheti, mert a jelen sorok írója Mátray olvasóit ezen folyóiratban (1889. ápr.) figyelmeztette arra, hogy a felfedezett ismeretlen versek egy részét Ányos, Verseggy, Szentjóni Szabó László, Csokonai és Kisfaludy Sándor irták, sőt egy Fazekas kiadott költeményei között is ki van már nyomtatva. Bizony kár volt ezt a szégyenletes kudarcot föleleveníteni, s még nagyobb kár lesz tovább feszegetni. Ugyanezt mondhatjuk a dérral-durrall hirdetett polemiákra vonatkozólag is. Különben mi csak egy polemiáját, jobban mondva feleselgetését ismerjük.

Az 1888. évi Fővárosi Lapokban folyt a fölött, hogy az első «Ludas Matyi» szerzője tudtával vagy a nélkül jelent-e meg Kerekes Ferencz kiadásában? A kiadó előszava, a mű első gondatlan (pöre gatyás és bogjás fejű) kidolgozása, a második kiadás új bevezetése mind arra vallanak, hogy a szerző csakugyan nem tudott róla semmit. Evvel szemben Mátray azt állította, hogy Kerekes előszava s később Fazekas vallomásai (talán még a gondos átdolgozás is!) csak a cenzúra félrevezetésére lettek volna szellemesen kieszelve. Ezt a szintén szellemes föltevést id. Szinnyi József tette tárgytalanná Fazekas azon levelének fölelevenítésével, melyet az első kiadás alkalmából írt Kerekes Ferenczhez. Az egészben csak az volt hiba s a felesleges szóváltást is csak az idézte elő, hogy a közlés akkor jelent meg, midőn Mátray művét a debreczeni nyomda már elkészítette. A rá való hivatkozás tehát bátran elmaradhatott volna, valamint azzal sem veszt az engesztelhetlen szerző semmit, ha a bejelentett elszámolás örökre elmarad. Ha azonban minden áron mosdatni akar: vegye elő önmagát, hogy az ígért munkával legalább azt a különben igen szelid kritikust hallgattassa el, ki a jelen folyóiratban annak idején (1889 febr.) műve pongyola stílusát és tartalmatlanságát kifogásolta.

Hogy a szóba hozott füzet tulajdonképeni tartalmától annyira elkalandoztunk, nem mi vagyunk oka, hanem a sületlen, «Megjegyzés», melynek semmi köze az újabban kiadott «Ludas Matyi»-val. Ha ez nincs, az eltorzított verssorok idézése után rögtön arra kértük volna Mátrayt, hogy a szörnyű kis füzetet vonja vissza a könyvpiaczról. Nem az általa leszólt közönséget féltjük, mert ez ilyen esetben a jó izlés megtámadóival hamar végezni szokott; hanem féltjük a kiadó *gymn. tanárt*, ki a tanulóknak ajánlott műben irodalmi műveltségének fogyatékos voltáról állított ki újabb bizonyítványt.

SEBESTYÉN GYULA.

I. Latin-magyar zsebszótár a gymnasiumok és reáliskolák számára.

Szerkesztette *Dávid István*. Budapest, 1889. Lauffer. Ára 2 frt 50 kr.

II. Magyar-latin zsebszótár, gymnasiumok és reáliskolák számára.

Szerkesztették *Dávid István* és *Némethy Géza*. Budapest, 1888. Lauffer. Ára 1 frt 30 kr.

I. Hosszabb ideje már, hogy a fönt jelzett kised szótárak elhagyták a sajtót, s hiszem, hogy eddig több középiskolában el is terjedtek; mindamellet nem emlékszem, hogy szaktanító valahol ismertette volna őket. Pedig egy szótár összeállítói méltán megérdemlik, hogy fárasszó munkájokban kartársaik támogassák. Nem kívánható ugyan, hogy ex offo neki álljon valaki s minden betűt végig nézzen; hanem csupán, hogy a használat közben szemébe ötlő — nem mondom, teljesen elvetni